

УДК 81'233:004.774.6=521

ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МАНДРІВНИХ НОТАТОК (на матеріалі японських тревел-блогів)

Ольга МОСТОВА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра сходознавства імені професора Ярослава Дашкевича,
вул. Університетська, 1, ауд. 239, Львів, Україна, 79000,
e-mail: olyamostova@gmail.com*

Розглянуто особливості японських мандрівних блогів у прагмалінгвістичному аспекті. Основою дослідження слугувала теорія мовленнєвих актів. Також зроблено огляд основних підходів і напрямів, пов'язаних з розвитком лінгвістичної прагматики і проілюстровано типи мовленнєвих актів у японських мандрівних блогах.

Ключові слова: прагмалінгвістика, мовленнєвий акт, японські мандрівні блоги.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях набули популярності дослідження текстів у прагмалінгвістичному аспекті. З появою прагматики у центрі уваги є розгляд мови в елементарних мовленнєвих актах чи дискурсах, залучену в соціально-комунікативну взаємодію людей. Тексти мандрівних блогів є досить цікавим сегментом з позиції прагмалінгвістики, оскільки у них можна простежити те, як відбувається вплив на адресата, тобто на читача. Відсутність досліджень у сфері мандрівних блогів зумовлюють актуальність цієї роботи.

З 70-х років ХХ століття розпочинаються активні лінгвопрагматичні дослідження живої природної мови, а прагматику загалом усе частіше починають визнавати лінгвістичною дисципліною. До розвитку сучасних ідей лінгвістичної прагматики доклалися Тойн ван Дейк, Джефрі Ліч, Герберт Пол Грайс, Джейкоб Мей, Іван Сусов, Олена Падучева та інші [2].

Прагмалінгвістика – це наука, що досліджує функціонування мовних знаків у процесі взаємодії комунікантів з урахуванням їхніх особистісних характеристик і ситуації спілкування [1, с. 1]. Визначення предмета лінгвістичної прагматики викликає чимало труднощів. Часто її визначають коротко як дисципліну, яка прагне описати мову не у внутрішній, іманентній структурі, а у використанні її людиною. Цим вона відрізняється від традиційних лінгвістичних дисциплін, які вивчають мову радше як статичну систему. Що стосується прагмалінгвістики, то вона залучає мову не просто у мовлення, мовленнєву діяльність, а в цілеспрямовану предметно-практичну і пізнавально-теоретичну соціально значущу діяльність людини як суб'єкта спілкування [5, с. 38].

Утвердження ідей і принципів лінгвістичної прагматики стало результатом трива-

лого процесу осмислення низки понять, що конкретизують різні аспекти категорії діяльності. До кола цих понять належать: дія, суб'єкт дії, ціль, результат, засоби і способи досягнення цілі, умови. Лінгвістична прагматика взаємодіє з різними нелінгвістичними дисциплінами, може запозичувати деякі ідеї та прийоми щодо роботи з матеріалом, але інтерпретує їх крізь призму мовознавства. Вона розглядає проблеми елементарних мовленнєвих актів, прагматичного значення і соціально-комунікативної інтеракції. Концептуальний апарат перших двох сфер був створений представниками логіки та філософії мови, а третій формувався в руслі соціології та етнографії мовлення [5, с. 38].

Основоположниками теорії мовленнєвих актів є Дж. Остін та Дж. Серль. Ці вчені висунули проблему мінімальної одиниці людського спілкування – мовленнєвого акту. Мовленнєвий акт – це по суті, речення в дії, речення в акті цілеспрямованого використання суб'єктом мовленнєвої діяльності [5, с. 39]. За теорією мовленнєвих актів, процес говоріння можна розчленувати на три складові частини: 1. Іллокуція, або іллокутивний акт – намір мовця під час вираження певного пропозиційного змісту, тобто те, чого хоче досягти мовець цим висловлюванням. 2. Локуція, або локутивний акт – власне говоріння. 3. Перлокуція. Здійснити перлокутивний акт – означає зумовити щось чи досягти чогось за допомогою говоріння причому це розрахований, навмисний, цілеспрямований ефект [6, р. 103].

Зокрема, Дж. Серль розвинув положення про тривимірний мовленнєвий акт, зосереджуючись, передусім, на іллокутивній стороні висловлювання, і подав власну класифікацію мовленнєвих актів, поклавши в її основу низку параметрів, головними з яких є іллокутивна ціль, напрям пристосування слів до реальності і реальності до слів та психологічний стан мовця, що є умовою щирості мовленнєвого акту. До цієї класифікації увійшли: 1) репрезентативи, або асертиви – судження, що покладають на мовця відповідальність за існуючий стан справ та істинність сказаного; 2) директиви – висловлювання, що спонукають адресата до дії; 3) комісиви – іллокутивні акти, що накладають певні зобов'язання на мовця; 4) експресиви – висловлювання, що відображають психологічний стан мовця; 5) декларативи – іллокутивні акти, що являють собою реалізацію дій соціального характеру, про які заявлено в змісті висловлювання [7, р. 1].

Окрім зазначених класифікацій існують ще й інші, зокрема класифікація Д. Вундерліха, Г. Почепцова, Дж. Ліча, К. Баха, В. Богданова.

Опираючись на ідеї Дж. Остіна і Дж. Сьорла, Г. Почепцов, побудував свою класифікацію в межах лінгвістичної теорії речення, розрізняючи у ньому тісно зв'язані структурний, семантичний і прагматичний аспекти. У комунікативно-функціональному плані у центр уваги висунуто комунікативну інтенцію – притаманна реченню направленість спрямованість на дозвіл певного мовного завдання спілкування. Вона постає як комунікативно-інтенціональний зміст речення, що актуалізується лише в умовах мовленнєвого спілкування і в регулярному співвіднесенні з мовленнєвою чи іншою реакцією адресата. Прагматичні типи речень виділяє на основі загальності «ефектів знаків», тобто спільності реакції адресата. Речення співвідносні з певною інтенцією Того, хто говорить, забезпечуючи реалізацію різних мовленнєвих актів як форм міжособистісного спілкування. Різні реалізації відрізняються одна від одної

різною іллокутивною силою. Локутивна сила речення зводиться до його когнітивного змісту. Речення досягає цілі у вигляді перлокутивного ефекту висловлювання (вплив на стан співбесідника). За характером прагматичного компонента виділено: 1) Констатив (твердження); 2 а) промісив (речення-обіцянка); 2 б) менасив (речення-погроза); 3) перформатив (вітання, вдячність, вибачення, гарантія, призначення); 4) Директив двох видів: а) ін'юнктив (речення-наказ); б) реквестив (речення-прохання); 5) квеситив (питальне речення) [5, с. 126].

З роллю мовця як суб'єкта мовленнєвого акту співвідносна роль «того, хто пише» як суб'єкта акту письмової комунікації. Між двома видами мовленнєвих актів (і усних, і текстових) є багато подібностей. Загальною є структурна схема: суб'єкт і об'єкт діяльності (або взаємодіючі суб'єкти), її ціль, мотив, спосіб, результат [5, с. 88–92].

Окрім цього, є і відмінності, зокрема як і той хто пише, так і той, хто говорить, створює своє комунікативно-прагматичне поле, центром якого він і є, позначаючи себе словом Я. Він також адресує комусь своє повідомлення, своєму читачу, позначаючи його ти/ви. Однак поле взаємодії між Я і Ти енергетично слабше. Втрачає свою актуальність такий дейктичний знак, як «Зараз». В усній комунікації час створення і час прийому висловлення переважно збігаються. А між створенням тексту і часом його прийому обов'язково спостерігається розрив, нехай навіть мінімальний.

Чинник Адресата однаково важливий для усного та письмового спілкування. Він спонукає до вибору певних мовних знаків, а також знаків інших комунікативних кодів, і певного способу подачі інформації, а також стилю поведінки.

І в усному, і в письмовому спілкуванні можуть використовуватися різні невербальні комунікативні засоби. У першому випадку це жести, міміка, особливі модуляції голосу. В іншому випадку допоміжну роль відіграє вид і розмір шрифту, стиль оформлення тексту, наявність виносок, зорової ілюстрації. Тому тексти у мандрівних блогах є актуальним предметом дослідження [5, с. 88–92].

Для дослідження було відібрано 50 японських блогів про мандри, які, згідно з 人気ブログランキング «Рейтинг успішних блогів», є популярними серед читачів. Характерною особливістю топ-мандрівних блогів японською мовою, є заголовок на початковій сторінці (своєрідне кредо), що стосується мандрів. Зважаючи на те, що у дослідженому матеріалі, а саме в 35 з 50 блогів виявлено заголовки, то буде доцільно також їх розглянути. Проведений аналіз фактичного матеріалу дав нам підстави поділити на дві групи: 1) заголовки, які складаються з одного типу мовленнєвих актів; 2) заголовки, що складаються з мовленнєвих актів двох типів.

У межах першої групи можна виділити заголовки, які складаються лише з а) констативів; б) директивів (ін'юнктивів та реквестивів); в) квеситивів.

У дослідженому матеріалі виявлено найбільшу кількість заголовків, які складаються лише з констативів. Це можуть бути тексти не лише японською мовою 無職旅 [8] «подорож безробітного», 女一人旅ブログ [9] «блог жінки, що подорожує наодинці», а й англійською мовою Akari's travelnote [10] «мандрівні нотатки Акарі». Цікавими видаються заголовки, які написані мішаною – англійською та японською мовами: Onago 旅Life [11] «мандрівне життя Онаго», Tokuintravel ~旅と写真と日常のあれこれ [12]

«подорож Токувіна~мандри, фотографії та повсякденні речі». Наявність саме такого типу мовленнєвих актів є доволі зрозумілою, оскільки в таких реченнях реалізується номінативна функція мови. Читачеві відразу зрозумілий основний «меседж» автора.

Заголовків, які складаються з директивів є значно менше. Варто зазначити, що це у багатьох випадках реквестиви (речення-прохання): 世界のどこかで会いましょう [13] «Зустріньмося десь у цьому світі». Хоча також знаходимо у блогах й ін'юнктиви – речення-накази: Colourmylife [14] «додай барви в моє життя»; liveyourhappy life «Живи своїм щасливим життям».

Ще один тип було виокремлено, а саме квеситив 世界のどこかで会いましたね [13] «Ми ж десь бачились у цьому світі, чи не так?».

Щодо заголовків, які складаються з мовленнєвих актів двох типів, то ми виокремили такі: а) констативи+реквестиви; б) констативи+промисиви; в) квеситиви+констативи. Як бачимо, основна прагматична мета – проінформувати читача, але з додатковим прагматичним навантаженням.

Розглянемо детальніше, як реалізується прагматична мета в заголовках цього типу. Констативи+реквестиви SHIDAN'S WEBSITE 人間とは、人生とは・ ・ ・ ・。摩訶不思議な人生を共にエンジョイしましょう [15] «Веб-сайт Шіди. Людство – це, життя – це ... Давайте разом насолоджуватись таємничим життям» 弾丸バックパッカー一風。ひとり旅！さあ、出かけようよ [16] «У стилі людини, що подорожує з наплічником. Мандри наодинці! Ну що ж, вирушаймо».

Констативи+промисиви 人生の忘れたもの。。定年後の一人野宿旅 この歳になるまで 旅することを忘れていた。海外旅行は無理でもせめて国内くらいは死ぬまで回ってみよう。もちろん野宿で！ [17] «Річ, яку я забув протягом життя... Мандрівка одного чоловіка після виходу на пенсію просто неба. Я забув мандрувати, доки не досяг цього віку. Навіть якщо закордонні подорожі неможливі, то хоча б у своїй країні подорожуватиму до смерті. І звісно ж, просто неба!», つくしの国内旅行お出かけブログ。車での一人旅で巡った国内の観光スポットやお気に入りのホテル、偶然見つけた素敵 なところ・珍しいものなどを写真と共に紹介しています [18] «Блог Цукуші про подорожі в межах країни. Я познайомлю Вас з туристичними місцями та готелями, які мені сподобались, а це з гарними місцями, на які випадково натрапив, подорожуючи наодинці машиною. Ну і також покажу фото рідкісних речей».

Квеситиви+констативи. 女一人旅ですがなにか？ 女ひとり旅で海外旅行&国内旅行に行ってきますっ！ [19] «Подорож жінки наодинці, а що? Вирушаю сама в закордонні та внутрішні мандри».

Щодо основного тексту, то характерною особливістю японських мандрівних блогів, є наявність перформативів, тобто мовленнєвих актів подяки, вибачення, вітання. Варто зазначити, що для японців необхідність висловлення подяки і вибачення, особливо у ситуаціях ділового спілкування, визначається певними національно-культурними засадами, а саме: 義理–гірі (почуттям обов'язку); 頑張り – гамбарі (старанністю); 謙虚 – кенкьо (скромністю) 甘え – амае (залежністю від доброзичливого ставлення інших) [3, с. 292–309].

Цікаво й те, що навіть у блогах японці намагаються дотримуватись усіх цих етикетних норм. 全然書いてなくて、大変申し訳ありませんm(_)m言い訳はしません！ た

だ単に書いてないです [20] «*Вибачте, що зовсім не писав. Я не виправдовуюсь, просто не можу писати*». У поданому прикладі застосовано не лише ввічливі форми вибачення на лексичному рівні, а й підсилено сказане, за допомогою використання каомоджі, тобто емотикона, що означає вибачення. МА вибачення – це гібридний МА, що поєднує дві рівноправні інгерентні складові іллокутивної сили вибачення: емотивну – вираження мовцем психологічного стану провини й сорому та спонукальну – прохання про надання вибачення. Він прямо виражений висловленнями з перформативними дієсловами вибачення або імперативними реченнями з лексею вибачення. Гібридність МА вибачення зумовлена комплексом лінгвальних (лінгвокогнітивних та лінгвопрагматичних) і позалінгвальних (психологічних, соціокультурних) чинників [4].

Як уже було зазначено часто можна спостерігати мовленнєві акти подяки: ありがとうございます！！ [21] «*Дякую!!*», いつも読んでくださってありがとうございます [22] «*Дякую, що завжди читаєте*» みなさんにも。僕のブログを応援してくれて本当にありがとうございました。 [23] «*Щиро дякую Вам усім, що підтримуєте мій блог*».

Серед проаналізованого матеріалу, знаходимо МА вітання: こんにちは、ホクホクです [24] «*Доброго дня. Це Хокухоку*».

Безумовно, в основному тексті, як і в заголовках є велика кількість констативів. Варто додати, що багато з них містять і деяке емоційне забарвлення. Наприклад, バス代は高いけど、バスはきれいで快適 [25] «*Хоч і плата за автобус висока, але він гарний та зручний*», або 五感で感じたこの気持ち。もうなんと言っていていいかわからない。悲しみ・切なさ・怒り・恐怖・虚無感・・・言葉にならない気持ちが多すぎて、なかなか処理できません [26] «*Настрій відчутий п'ятьма чуттями. Я навіть не знаю, як краще висловитись. Мене сповнюють сум, печаль, гнів, страх, спустошення, які ніяк не можу упорядкувати*».

Отже, можемо зробити висновок, що найпродуктивнішою структурою подорожніх нотаток є тип, у якому використано лише констативи. Це доволі логічно, адже основне завдання блогів – інформувати читача. Також є складніша структура, де ми бачимо поєднання декількох типів мовленнєвих актів. Вони надають додаткового навантаження на читача. Наприклад, структура констативи+реквестиви не просто повідомляє інформацію, а й спонукає до дії читача. Характерним для японських блогів є наявність мовленнєвих актів вибачення та подяки, що є невід'ємною складовою японського етикету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. Проблеми і термінологічний апарат сучасної лінгвістичної прагматики / Флорій Бацевич // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2008. – С. 250–253 (Серія «Проблеми української термінології». – № 620)
2. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія / Флорій Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
3. Бондаренко І. П. Розкоші і злидні японської поезії: японська класична поезія в контексті світової та української літератури / І. П. Бондаренко. – Київ : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2010. – 555 с.

4. *Буренко Т. М.* Когнітивно-прагматичні характеристики мовленнєвого акту вибачення в англomовному дискурсі XVI–XXI століть : дис... канд. наук: 10.02.04 / Тетяна Миколаївна Буренко. – 2009.
5. *Сусов И. П.* Лингвистическая прагматика / И. П. Сусов. – Винница : Нова книга, 2009. – 272 с.
6. *Austin J. L.* How to do things with words / J. L. Austin. – Oxford University Press, 1962. – 166 p.
7. *Searle John R.* A classification of illocutionary Acts Language in Society / John R. Searle Vol. 5, N. 1. – P. 1–23
8. <http://musyokutabi.net/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
9. <http://ameblo.jp/harcosmile-clover/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
10. <http://take-a-trip1.com/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
11. <http://onago-tabilife.com/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
12. <http://travel.tokuvin.net/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
13. <http://sekaiissyuuu.blog136.fc2.com/blog-entry-55.html> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
14. <http://colourmylife.top/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
15. <http://blog.goo.ne.jp/shidah> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
16. <http://dokoikuno.com/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
17. <http://ameblo.jp/gomamenotabi/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
18. <http://ameblo.jp/tsukushi-blog/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
19. <http://tabi-1.org/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
20. sekaissyuyarou.blog.fc2.com/blog-entry-380.html – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
21. <http://ameblo.jp/bachiatarimon/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
22. <http://ito-utukushi.jugem.jp/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
23. <http://ameblo.jp/ponzura1216/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
24. <http://onna-hitoritabi.com/> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
25. <http://futarifurari.blog.fc2.com/blog-category-66.html> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017
26. <http://ameblo.jp/okipochi/theme-10076259776.html> – Назва з екрана. Дата звернення 31.01.2017

*Стаття: надійшла до редакції 31.03.2017
прийнята до друку 15.05.2017*

**PRAGMALINGUISTIC FEATURES OF TRAVEL NOTES
(based on Japanese travel blogs)****Olha MOSTOVA**

*Ivan Franko National University of Lviv,
Professor Yaroslav Dashkevych Department of Oriental Studies,
1, Universytetska St., room 239, Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: olyamostova@gmail.com*

In this article we consider features of Japanese travel notes in pragmalinguistic aspect. Pragmalinguistics is a study of the linguistic signs functioning in the process of interaction between communicants, based on their personal characteristics and the situation of communication. The addressee's factor is equally important for oral and written communication. It prompts for the selection of certain linguistic signs, as well as signs of other communicative codes, and a certain way of providing information, as well as the style of behavior.

Both oral and written communication may use different ways of nonverbal communication. In the first case, there are gestures, facial expressions, special modulations of voice. Otherwise, the type and size of the font, the style of the text, the presence of footnotes, visual art plays an auxiliary role. Therefore, texts in travel blogs are an actual subject of our study.

The basis of the study was the theory of speech acts. Speech act is essentially a sentence in action, a sentence in an act of purposeful use by the subject of speech activity. We also made an overview of the main approaches and trends related to the development of linguistic pragmatic and types of speech acts in Japanese travel blogs were also carried out.

Keywords: pragmalinguistics, speech act, Japanese travel notes.